

ADABIYOT O'QITUVCHISINING STEAM YONDASHUVI ASOSIDA BADIY ASAR TAHLILI DARSINI TASHKIL ETISHGA METODIK TAYYORGARLIGI

Abdullayeva Zilola Sabirjanovna,

mustaqil tadqiqotchi

ORCID: 0009-0005-0234-5189

E-mail: zilo1la25@icloud.com

Annotatsiya. Tezisdagi adabiyot o'qituvchisining STEAM yondashuvi asosida badiiy asar tahlili darsini tashkil etishga metodik tayyorgarligi muammosi ko'rib chiqiladi. Metodik tayyorgarlikning tarkibiy komponentlari – motivatsion-qadriyat, bilim-nazariy, amaliy-texnologik va refleksiv – asoslanadi, har biri uchun uch darajali shakllanganlik mezonlari taklif etiladi. O'qituvchilar malakasini oshirish jarayoniga oid amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: STEAM yondashuvi, metodik tayyorgarlik, adabiyot o'qituvchisi, kasbiy kompetentlik, fanlararo integratsiya, malaka oshirish.

МЕТОДИЧЕСКАЯ ГОТОВНОСТЬ УЧИТЕЛЯ ЛИТЕРАТУРЫ К ОРГАНИЗАЦИИ УРОКА АНАЛИЗА ХУДОЖЕСТВЕННОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ НА ОСНОВЕ STEAM-ПОДХОДА

Абдуллаева Зилола Сабиржановна,

независимый исследователь

ORCID: 0009-0005-0234-5189

E-mail: zilo1la25@icloud.com

Аннотация. В тезисах рассматривается проблема методической готовности учителя литературы к организации урока анализа художественного произведения на основе STEAM-подхода. Обосновываются структурные компоненты готовности – мотивационно-ценностный, когнитивно-теоретический, практико-технологический и рефлексивный, – для каждого из которых предложены трёхуровневые критерии сформированности. Даны практические рекомендации по процессу повышения квалификации учителей.

Ключевые слова: STEAM-подход, методическая готовность, учитель литературы, профессиональная компетентность, межпредметная интеграция, повышение квалификации.

LITERATURE TEACHERS' METHODOLOGICAL READINESS TO ORGANIZE LITERARY TEXT ANALYSIS LESSONS BASED ON THE STEAM APPROACH

Abdullayeva Zilola Sabirjanovna,

Independent Researcher

ORCID: 0009-0005-0234-5189

E-mail: zilo1la25@icloud.com

Abstract. The thesis addresses literature teachers' methodological readiness to organize literary text analysis lessons based on the STEAM approach. The structural components of readiness – motivational-value, cognitive-theoretical, practical-technological, and reflective – are substantiated, with three-level formation criteria proposed for each. Practical recommendations for teacher professional development are provided.

Keywords: STEAM approach, methodological readiness, literature teacher, professional competence, interdisciplinary integration, professional development.

Kirish. O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida pedagog kadrlarning kasbiy kompetentligini uzluksiz oshirib borish ustuvor vazifa sifatida belgilangan [1]. Xalqaro tadqiqotlar ham o'qituvchilarning innovatsion metodikalarni qo'llash borasidagi kasbiy ehtiyojlari yuqori ekanini ko'rsatadi [5]. STEAM yondashuvi asosida badiiy asar tahlili darsini samarali tashkil etish, o'quvchi ko'nikmalarini baholash mezonlari qanchalik puxta ishlab chiqilishidan qat'i nazar, bevosita o'qituvchining o'zi qay darajada metodik jihatdan tayyor ekanligiga bog'liq. Ko'pgina hollarda adabiyot o'qituvchilari fanlararo integratsiya nazariyasini bilsalar-da, uni aniq dars loyihasiga aylantirishda, ayniqsa raqamli vositalardan foydalanishda qiyinchilik chekadilar.

Ushbu tezisning maqsadi – adabiyot o'qituvchisining STEAM yondashuvi asosida badiiy asar tahlili darsini tashkil etishga metodik tayyorgarligining tarkibiy komponentlarini aniqlash va ularga mos shakllanganlik mezonlarini ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqotning ilmiy yangiligi shundaki, adabiyot o'qituvchisining STEAM yondashuvi asosida dars tashkil etishga metodik tayyorgarligi birinchi marta to'rt komponentli mezonlar tizimi asosida izchil tizimlashtirildi.

Asosiy qism. Metodik tayyorgarlik pedagogika fanida o'qituvchining kasbiy faoliyatni muvaffaqiyatli amalga oshirishga imkon beruvchi bilim, ko'nikma va shaxsiy sifatlar yig'indisi sifatida talqin etiladi [4]. STEAM kontekstida bu tayyorgarlik alohida ahamiyat kasb etadi, chunki o'qituvchidan nafaqat o'z faniga oid bilim, balki fanlararo integratsiyani loyihalash va raqamli vositalarni qo'llash ko'nikmasi ham talab etiladi [2;3]. Slastyonin taklif etgan kasbiy-pedagogik

tayyorgarlikning umumiy strukturasiga tayangan holda [4], uning mazmuni STEAM asosidagi adabiy ta'lim yo'nalishida quyidagicha aniqlashtirildi:

1) Motivatsion-qadriyat komponenti. STEAM yondashuvini qo'llashga ijobiy munosabat, kasbiy o'sishga intilish va innovatsiyaga ochiqlik.

2) Bilim-nazariy komponenti. STEAM tamoyillari, fanlararo integratsiya va badiiy asar tahlili metodikasi bo'yicha nazariy bilimlar [6; 7].

3) Amaliy-texnologik komponenti. STEAM asosidagi dars loyihasini tuzish, topshiriq va rubrika ishlab chiqish, raqamli vositalardan foydalana olish.

4) Refleksiv komponenti. O'z faoliyatini tahlil qilish, natijalarni baholash va metodikani takomillashtirish qobiliyati.

Har bir komponent uch darajali shkala – past, o'rta va yuqori – asosida baholanadi (1-jadval). Bunday tizimlashtirish malaka oshirish kurslari va metodik seminarlarni o'qituvchining aynan qaysi komponenti bo'yicha ehtiyoji borligini aniq belgilashga xizmat qiladi.

1-jadval

Adabiyot o'qituvchisining STEAM asosida dars tashkil etishga metodik tayyorgarligi mezonlari

Komponent	Past daraja	O'rta daraja	Yuqori daraja
Motivatsion-qadriyat komponenti	STEAMga befarq yoki qarshilik ko'rsatadi	Qiziqadi, ammo tashabbus ko'rsatmaydi	Faol qiziqadi va mustaqil izlanadi
Bilim-nazariy komponenti	Tushunchalarni yuzaki biladi	Asosiy tamoyillarni biladi, qo'llashda qiynaladi	Nazariyani chuqur biladi va izohlay oladi
Amaliy-texnologik komponenti	Tayyor namunani o'zgartirmay qo'llaydi	Namunani qisman moslashtiradi	Mustaqil, original dars loyihasi tuzadi
Refleksiv komponenti	O'z ishini baholay olmaydi	Yordam bilan qisman baholaydi	Mustaqil, tanqidiy tahlil qiladi

Amaliy tavsiyalar. Metodik tayyorgarlikni oshirish uchun malaka oshirish tizimida amaliyotga yo'naltirilgan modullar joriy etilishi maqsadga muvofiq: o'qituvchilar mikro-guruhlarda aniq badiiy asar asosida STEAM darsi loyihasini tuzadilar, uni hamkasblari oldida "sinov darsi" sifatida o'tkazadilar va o'zaro fikr almashadilar. Bunday amaliyot amaliy-texnologik va refleksiv komponentlarni bir vaqtning o'zida rivojlantiradi. Shuningdek, tayyor rubrikalar va topshiriq banklari mavjud bo'lishi o'qituvchining boshlang'ich bosqichda ishini yengillashtiradi [3]. Motivatsion-qadriyat va bilim-nazariy komponentlarni rivojlantirish uchun esa muvaffaqiyatli STEAM darslari namunalarini ommalashtirish, ilg'or tajriba almashish

seminarlari va nazariy bilimlarni chuqurlashtiruvchi maxsus kurslar tashkil etish maqsadga muvofiqdir.

Tayyorgarlik darajasini aniqlashda o'z-o'zini baholash varaqasi, hamkasblar kuzatuv va metodist tomonidan dars tahlili kabi bir necha manbadan foydalanish tavsiya etiladi, bu esa baholashning obyektivligini oshiradi.

Xulosa. Adabiyot o'qituvchisining STEAM yondashuvi asosida dars tashkil etishga metodik tayyorgarligi motivatsion-qadriyat, bilim-nazariy, amaliy-texnologik va refleksiv komponentlarning uyg'un rivojlanishini talab qiladi. Taklif etilgan mezonlar tizimi malaka oshirish jarayonini individuallashtirish va o'qituvchi kasbiy o'sishini maqsadli boshqarish uchun asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Kelgusi tadqiqotlar ushbu mezonlar asosida amaliy tajriba-sinov ishlarini o'tkazishga qaratilishi lozim. Ta'kidlash joizki, taklif etilgan to'rt komponentli model nafaqat amaldagi o'qituvchilar uchun, balki pedagogika oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak adabiyot o'qituvchilarini tayyorlash jarayoni uchun ham amaliy ahamiyatga ega. Bakalavriat bosqichida "Adabiyot o'qitish metodikasi" fani doirasida STEAM asosidagi amaliy mashg'ulotlarni joriy etish talabalarda kerakli komponentlarni erta shakllantirish imkonini beradi. Shuningdek, ishlab chiqilgan mezonlar tizimi maktab ma'muriyati va metodik birlashmalar uchun o'qituvchilar malakasini attestatsiyadan o'tkazishda qo'shimcha obyektiv mezon vazifasini bajarishi mumkin. Yakun sifatida ta'kidlash mumkinki, o'qituvchining metodik tayyorgarligini maqsadli rivojlantirish – STEAM yondashuvini adabiy ta'limga muvaffaqiyatli tatbiq etishning zaruriy shartidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-son "O'zbekiston Respublikasi xalq ta'limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni // lex.uz.
2. Yakman G. STEAM Education: an overview of creating a model of integrative education // Pupils' Attitudes Towards Technology (PATT-19) Conference Proceedings. – 2008.
3. Redecker C. European Framework for the Digital Competence of Educators: DigCompEdu. – Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2017.
4. Slastyonin V.A., Isaev I.F., Shiyanov E.N. Pedagogika: Uchebnoe posobie. – Moskva: Akademiya, 2002.
5. OECD. TALIS 2018 Results: Teachers and School Leaders as Lifelong Learners. – Paris: OECD Publishing, 2019.
6. Yo'ldoshev Q. Adabiyot o'qitishning ilmiy-nazariy asoslari. – Toshkent: O'qituvchi, 1996.
7. Husanboyeva Q. Adabiyot – ma'naviyat va mustaqil fikr shakllantirish omili. – Toshkent: Ma'naviyat, 2009.